

Česká zemědělská univerzita v Praze
Provozně ekonomická fakulta

Diplomová práce:

**Drobné církevní stavby jako součást kulturní
krajiny (terénní výzkum, dokumentace, náklady
na údržbu)**

Vypracovala: Jana Králíčková

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Miroslav Polišenský, CSc.

2009 ©

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta provozně ekonomická

Katedra humanitních věd

Akademický rok 2007/2008

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jana Králíčková

obor Veřejná správa a regionální rozvoj

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze
čl. 17 odst. 2 určuje tuto diplomovou práci.

Název tématu: **Drobné církevní stavby jako součást kulturní krajiny (terénní výzkum, dokumentace, náklady na údržbu)**

Struktura diplomové práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Literární rešerše
4. Závěr
5. Seznam literatury
6. Přílohy

Rozsah původní zprávy: 50 - 60 stran


Seznam odborné literatury:

- SAMUELSON, P.A., Nordhaus, W.D. (1995) *Ekonomie*.
Praha: Svoboda, ISBN 80-205-0494-X
- POCHE, E. a kol. (1977-1982) *Umělecké památky Čech A-Ž*,
I-IV, Praha: Academia
- URFUS, V., VÍT, J. a WIESER, S. (1997) *Kamenné kříže Čech a
Moravy*. Praha: Argo, ISBN 80-7203-157-0
- SCHEYBAL, J.V., SCHEYBALOVÁ, J. (1985) *Umění lidových tesařů,
kameníků a sochařů v severních Čechách*. Ústí
n.L.: Severočeské nakladatelství, 45-010-82
- MUDROVÁ, I. (2004) *Kam značky nevedou a další náměty k
výletům*. Praha: naklad. Lidové noviny
- ROZEHNALOVÁ, E., TOMÍČKOVÁ, M. a kol. (1995) *Církevní stavby*.
Brno: Ústav územního rozvoje Brno

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Miroslav Polišenský, CSc.**

Termín odevzdání diplomové práce: duben 2009

L.S.


Vedoucí katedry




Děkan

V Praze dne: 9.1.2008

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a s použitím pramenů uvedených v seznamu.

V Praze dne 15. 4. 2009

Podpis

Poděkování:

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Miroslavu Poliškému, CSc. za ochotu, cenné rady a připomínky týkající se samotné práce.

**Drobné církevní stavby jako součást kulturní krajiny
(terénní výzkum, dokumentace, náklady na údržbu)**

**Minor Church Buildings As a Part of Cultural Landscape
(Field Research, Documentation, Costs of Repair)**

Souhrn

Téma mé diplomové práce zní *Drobné církevní stavby jako součást kulturní krajiny*. Ve své práci jsem se zaměřila na drobné církevní památky na Jablonecku. Těmi se zde rozumí kříže, smírčí kříže, kapličky, boží muka a sochy. Každou z památek jsem osobně navštívila a zdokumentovala. Zároveň jsem se snažila zjistit datum a původ vzniku. Tato práce také obsahuje historii dokumentování památek a zkrácený výklad zákona o státní památkové péči. Mnoho těchto drobných církevních staveb bylo bohužel během 2. světové války a následně totalitního režimu zničeno a poškozeno. Naštěstí v současné době přibývá nejen jednotlivců, ale i různých dobrovolných sdružení, kteří je často na své vlastní náklady opravují. Naši potomci tak budou moci nadále obdivovat um našich předků.

Klíčová slova

Církevní stavby, kříž, boží muka, kaplička, světci, materiál, dokumentování, ochrana

Summary

Subject of my thesis is *Minor Church Buildings As a Part of Cultural Landscape*, concretely in Jablonec region. It includes crosses, columns of the crucification, village chapels and statues. Personally I visited above mentioned objects and tried to find the date and origin of the art. My study also contains history of the care and the documentation of the historical monuments, I also added abbreviated explanation of its law. Unfortunately many of these minor church buildings were damaged or even destroyed during World War II. and consequently also during Communistic regime. Nowadays, there are many caring individuals or various volunteer groups who often use their own resources to repair some of these mementos. This way descendants will have chance to admire art of our past.

Key words

Ecclesiastical buildings, crucifix, column of the crucification, village chapel, saints, material, dokumentation, preservation

Obsah

1. Úvod	8
2. Cíl a metodika	9
3. Literární rešerše	10
3.1 Druhy církevních památek	10
3.2 Materiál	16
3.3 Světci	16
3.4 Funkce drobných církevních památek	21
3.5 Historie dokumentování	23
3.6 Periodika věnovaná drobným církevním památkám	25
3.7 Drobné iniciativy v ochraně památek	27
3.8 Možnosti financování oprav drobných církevních staveb	28
3.9 Právní prostředí ochrany památek v České republice	30
4. Výzkumná část	33
4.1 Jablonec nad Nisou	33
4.2 Rychnov u Jablonce nad Nisou	37
4.3 Pelíkovice	42
4.4 Pulečný	43
4.5 Klíčnov	46
4.6 Rádlo	47
4.7 Mílře	49
4.8 Frýdštejn	50
4.9 Ondříkovice	52
4.10 Sestroňovice	53
4.11 Jenišovice	53
5. Závěr	57
Seznam použité literatury	58
Seznam použitých internetových zdrojů	59
Přílohová část	

1. Úvod

Drobné sakrální stavby – kapličky, boží muka, kříže, sochy svatých stály a stále ještě stojí na okraji zájmu společnosti i památkové péče. Jsou zvláštní, mnohdy nikomu nepatří, často se neví, proč byly postaveny, nápisy vybledly, pamětníci nejsou... Prostě jen stojí po desetiletí a staletí na svém místě. Jejich původní význam – vyjádření lidové zbožnosti se vytratil. Stovky jich pro nezájem zmizely, ale stále jich ještě mnoho nacházíme ve volné krajině i obcích. Dnes kapličky, boží muka a kříže tvoří malebné jednotlivosti naší kulturní venkovské krajiny, vizuální dominanty či drobná a často svébytná architektonická a sochařská díla v obcích. Jsou to památky udávající krajině její rozměr, spojující minulost se současností, jak se dnes říká, jsou součástí našeho kulturního dědictví. V dnešní pomíjivé době jsou staré drobné památky připomenutím něčeho stabilního, pobídkou k chvilkovému zastavení, k zamyšlení. Přispívají k pocitu sounáležitosti s krajinou, s domovem. (Teichmann, 2004)

Po staletí různé ideologické vlny na drobné památky útočily. Vadily především myšlenkově. Mnoho z nich bylo zničeno a poničeno a ani dnes nemohou konkurovat „velkým“ památkám, jsou drobné, je jich moc, ani se vlastně neví, kde jsou a většina ani není umělecky zvláště cenná. I to je jeden z důvodů, proč chátrají, pomalu vrůstají do terénu a zůstávají po nich jen hromady cihel a kamenů či značky v mapách. Mnohé však naopak doznaly v posledním desetiletí svého znovuoživení. Oprav se ujímají obce, skupiny nadšenců i jednotlivci. Součástí bývá jejich nové vysvěcení, konají se pobožnosti, restaurují sochy. Doufejme, že se drobným památkám začíná blýskat na lepší časy. (Teichmann, 2004)

2. Cíl a metodika

Tím, že se zajímám o regionální historii, tak jsem si vybrala téma mé diplomové práce Drobné církevní stavby v kulturní krajině na Jablonecku.

(mapa Jablonecka – viz příloha č. 15)

Cílem práce není zachycení všech památek, ale pouze těch nejvýznamnějších. Zjišťován byl datum a původ jejich vzniku, použitý stavební materiál, historie a současný stav. Byly vybrány stavby nezapsané na seznam nemovitých kulturních památek, tak i zapsané. Tato práce by mohla sloužit jako turistický průvodce nebo informační brožura pro ty, které daná problematika zajímá. Snad si tak lidé konečně uvědomí, že tyto stavby neslouží pouze věřícím, ale nám všem, neboť jsou dědictvím našich předků.

Nejprve jsem navštívila obecní a městské úřady, kde jsem zjistila jaké drobné církevní stavby se na jejich území nacházejí. Potom jsem navštívila místní knihovny a snažila se získat informace z vypůjčených knih. Dále jsem si podle mapy našla památky v dané oblasti a osobně je navštívila. Na místě památky jsem provedla popis a fotografickou dokumentaci. K zjištění bližších informací o památkách mi také velmi pomohli místní kronikáři a jimi zapůjčené kroniky. Cenným zdrojem informací pro mě bylo vyprávění místních starousedlíků, kteří o dané pamětihodnosti věděli spoustu pověstí a zajímavostí. Při návštěvě Národního památkového ústavu v Liberci jsem se dozvěděla, které památky jsou zapsané jako nemovité kulturní památky. Zdejší pracovníci mi ochotně odpovídali na dotazy týkající se restaurování drobných církevních památek, podmínkách o prohlášení za nemovitou kulturní památku aj.

3. Literární rešerše

3.1 Druhy drobných církevních památek

Smírčí kříže

Většinou to jsou robustní, až 1,5 metru vysoké kamenné kříže. Tradice vztyčování smírčích křížů sahá pravděpodobně až do dob gotiky. Obecně je velmi těžké stanovit stáří křížů. Nábožensky založená středověká společnost znala dobře tradici pokání. Poutní cesty Evropou, pašijové slavnosti, tam všude se člověk oprošťoval od svých hříchů a snažil se dosáhnout smíření s Bohem. A odčinění viny se promítlo i do trestního řádu. Pouhá metoda oko za oko se zdála duchovně nedostačující. Proto se někdy ukládala, jako část rozsudku, povinnost vytesat kříž na usmíření duše a rodiny oběti. Pojetí trestu se lišilo kraj od kraje. Někde to byla pouze výroba smírčího kříže, jinde šel provinilec i po tomto usmíření duše zabitého na popraviště.

(<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Smírčí kříže tedy vznikaly jako trest nebo jako připomínka neštěstí. Některé z nich jsou spojeny s tzv. smírčími smlouvami. Najdeme je především ve starých úředních knihách rychtářských, patrimoniálních a klášterních. Např.: „*Bavor Jan ze Švamberka, nepokojný soused Plzeňských, roku 1503 zabiv měštěninu plzeňskému Palečkovi syna Ermolanse, za pokutu kromě množství mší, jež sloužiti dáti měl, ve třech nedělích postaviti měl kříž kamenný na tom místě, kde vraždy se dopustil.*“ (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Kříž

Kříž, jako obraz Kristova utrpení, je křesťanským symbolem s velmi širokým využitím. Je samotným znakem víry, jindy znamená místo smrti, bývá

kladen nad hroby, může sloužit jako znamení požehnání. Ke kříži také směřují modlitby většiny křesťanů. V náboženské symbolice má proto své výjimečné postavení a jedná se o objekt (nebo ornament) velmi jednoduchý a snadno zhotovitelný. Kříže se v krajině objevují ze všeho nejvíce. Jejich podoba je převážně ve formě krucifixu - kříže s ukřižovaným Kristem. V dobách středověku se kříže používalo většinou tam, kde nebylo možné postavit kostel nebo kapli, ale bylo potřeba modlit se. Tak byly kříže vztyčovány ve vesnicích, do kterých proniklo křesťanství. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Období reformace nepřálo křížům ani krucifixům. Objevily se znovu až v době protireformace, kdy vesnice stavěly velký dřevěný kříž na znamení, že se obrátila k víře katolické. Často byl tento krok podnícen jezuitskou misií a proto tyto kříže někdy upozorňují i na ni. Bývala na nich uvedena data návštěvy misionářů. Pár křížů se nám zachovalo, bylo o ně pečováno a obvykle jsou vyrobeny ze dřeva, doplněné o polychromovaný plechový korpus Krista (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Na přelomu 17. a 18. století přichází nový typ kříže na honosném kamenném podstavci. Vlastní kříž bývá buď kamenný, nebo železný, doplněný polychromovaným plechem. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Pak ale přišly josefínské reformy a řada klášterů, které patřily mezi hlavní zakladatele kamenných plastik, zanikla. Objednávání křížů se omezilo pouze na prostý lid a ten nedisponoval tak velikými prostředky, jako církve. Tak došlo ke konci rozměrným kalváriím a sousoším s Kristem na kříži v čele. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

V době pozdního empíru se v českých zemích objevuje litina a to je nový materiál pro výrobu. Železo se stávalo levnějším materiálem a tak se i jinde rozšířily kříže ze železa s plechovou postavou Krista a někdy i Pannou Marií, vše bohatě polychromované (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Kříž je objekt, který nedovoluje mnoho tvořivosti. Proto se kříže v různých regionech moc neliší. Kamenné kříže se objevují převážně s Kristem,

(který je rovněž z kamene). Mnohem víc prostoru nabízí sokl. Na něm můžeme většinou nalézt reliéf Panny Marie (pokud nestojí přímo pod křížem), nebo jiných světců. Na soklu někdy nalezneme i kovovou lucerničku, ve které se zapalovala svíčka. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Když nenajdeme reliéf světců, muže tu být nápis, osvětlující okolnosti postavení kříže. Dozvíme se kdo nechal kříž postavit, k jaké příležitosti byl kříž postaven, nebo se můžeme setkat s tajemným typem nápisu, chronogramem. Chronogramy vznikají převážně v období baroka, kde se jimi zdobí mnoho staveb a soch. Na venkově chronogramy přežívají i po nástupu klasicismu a jiných stavebních slohů. Chronogram je na první pohled běžný text, jehož některá písmena jsou zvýrazněna, ať už zvětšením, nebo vymalováním, popřípadě pozlacením. Tato písmena označují římská čísla a jejich sečtením získáme letopočet vzniku památky. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Stavba křížů má několik hlavních okruhů. První jsou kříže, stojící u kostelů a hřbitovů. Tyto kříže mají za úkol místo posvětit, případně sloužit jako místo modliteb pro dobu, kdy je kostel uzavřen. Další kříže byly stavěny jako připomínky nehody a jako poděkování Bohu a patronům za šťastný konec. Dalším důvodem bylo poděkování vsi za přečkanou katastrofu - mor, hlad či povodeň. Jen velmi malý počet křížů nám může tuto událost doložit reliéfem nebo nápisem, proto se o této funkci dozvídáme především z lidového vyprávění, které ovšem nelze označit jako spolehlivý pramen. Třetí skupina křížů byla stavěna jen „pro efekt“, bohatými sedláky a starosty vesnice, kteří tak demonstrovali jak své náboženské cítění, tak i svou bohatost. Poslední skupina křížů byla používána jako nástroj posvěcení místa, jako obrana před zlými duchy a ďáblem. Můžeme sem zařadit dřevěné kříže na popravištích a jejich pozdější nástupce, a také kříže na křížovatkách. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Boží muka

Boží muka jsou sloupky nebo pilíře ukončené kaplicemi, lucernami, nebo prostými hlavicemi, do jejichž vrcholu byl vsazen kovový kříž, nebo nesly kříž kamenný. Symbolizují sloup, u kterého byl bičován Kristus. Nejstarší boží muka jsou už ze 13. století a nachází se ve Vřesetudech. Boží muka prý byla zřizována již za dob knížete Boleslava II. a pražského biskupa Vojtěcha. Všechna nejstarší boží muka stávala podél cest a obchodních stezek, někdy lemovaly cestu k popravišti. Tyto starobylé sloupy jsou vysoké jen mezi dvěma až třemi metry, vyšší jsou vzácné. Vysoké sloupy se objevují až v baroku. Opouští hranatý tvar sloupku a přichází kulatý dřík se vzory v barokní a renesanční architektuře. Hlavice se tesají podle tří řeckých stylů - dórského, iónského a korintského. Kaplice na vrcholu jsou vysoké a štíhlé, obsahují reliéfy a už se tu začínají objevovat i sochy. Patří mezi ně převážně Panna Maria, sv. Václav, Jan Nepomucký, Svatá Trojice a další. Později se ale role sloupu mění, utváří se sloupy viniční, morové a mariánské. A staré sloupky gotického typu končí v 17.století. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Nadále se ale pokračuje ve stavbě božích muk. Jsou to sice pravá „boží muka“, ale jejich četnost již není taková, jako tomu bývalo v dřívě a převážně se nacházejí na cestách k popravištím. Postupem času boží muka v krajině mizí. Je to tím, že se čím dál tím víc objevuje místo kaplice a lucerny socha světce. Co se materiálu týče, sloupy byly tesány z pískovce. V lokalitách, kde se pískovce nedostávalo, musel být použit jiný materiál a to nejčastěji žula. Ta se ale nedá až tak dobře opracovat a sloupy z ní nebývají tak okrasné. Vyznačují se hrubšími tvary a strohostí. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

V kapličce na vrcholku mohl být buďto prázdný prostor (ranější sloupy), reliéfy svatých, popřípadě scén Kristova utrpení, nebo pouhé niky, do kterých se ukládaly svaté obrázky, malované na plechu. Většina z nich se ale poztrácela, nebo byla přenesena na jiná místa a my tak můžeme nad prázdnými okénky jen

hádat, komu byla původně určena. Někdy nám napoví pomístní název (U Prokopa, U matičky), jindy nezbývá, než se spolehnout na fantazii.

(<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Podle způsobu stavby pozdějších božích muk se někdy rozlišuje na boží muka sloupková a pilířová. Liší se od sebe hlavně tím, že boží muka pilířová mají robustní čtverhranný dřík a často jsou stavěna z cihel a omítnuta. Vyskytují se především na Hané, jižní Moravě a v jižních Čechách. V severních Čechách byla oblíbená více boží muka jednostranná. Bývala tesána z pískovce, výjimkou ale není ani stavba z cihel. Říká se jim zastavení, protože připomínají zastavení na křížových cestách. Ty byly zakládány při cestách na kopce a při kostelních zdech. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Kapličky

Architektura kapliček představuje vývojově mladší skupinu drobných sakrálních objektů, která se v českých zemích objevuje jako jeden ze symbolů protireformační obnovy zbožnosti v pobělohorském období, a to zvláště od počátku 18. století. Tehdy se stává významným prvkem „barokní krajiny“ a řada objektů si barokní prvky uchovává ještě v 19. století. Kapličky jsou děleny do dvou základních skupin - na objekty výklenkové a prostorové. Typologicky starší výklenkové kapličky jsou tvořeny plným zděným hranolem, nejčastěji obdélného půdorysu, obvykle s jedním výklenkem (nikou) pro obraz či plastiku. Zastřešeny bývají taškami, cihlami a v minulosti hojně šindelem. (Nusek, Svoboda, 2001)

Typ prostorový je koncipován ve větším měřítku, neboť obsahuje vnitřní prostor pro jednu či více osob. V interiéru bývá instalován oltářík zpravidla s obrazem či soškou světce, jemuž je objekt zasvěcen. V menších obcích suplovaly prostorové kapličky funkci chrámu a byly tedy zřizovány většinou v lokalitě návsi, kde se u nich konaly pobožnosti. (Nusek, Svoboda, 2001)

Zvoničky

Nejstarší zvoničky dochované v českých zemích pocházejí z 16.století, ale k jejich obecnému rozšíření došlo až po roce 1751, kdy vydala Marie Terezie tzv. ohňový patent, který nařizoval případný požár ohlašovat zvoněním. Zvony varovaly venkovské obyvatele, kteří většinu dne trávili na poli před požáry a jiným nebezpečím. Vedle této poplašné funkce, však již mnohem dříve zvoničky přispívaly k celkové rytmicizaci života na venkově, neboť hlas zvonu provázel vesničany celým dnem. Ráno a večer byl signálem pro klekání, v poledne k modlitbě. Svolával k robotě, oznamoval úmrtí a doprovázel také na poslední cestě na hřbitov. Vlastní vývoj zvoniček postupoval pravděpodobně v linii od jednoduchého zavěšení zvonu v přirozené rozsoše stromu k dosud poměrně častému „vidláku“, tedy rozsoše obvykle starého stromu opatřené stříškou. Další stádium představují kulatinové konstrukce pro upevnění zvonu, kryté kuželovou či jehlancovou šindelovou stříškou. (Nusek, Svoboda , 2001)

Sochy svatých

Sochy svatých byly stavěny z podobných pohnutek, jako kříže. Pouze jejich výroba byla náročnější, sochy byly potom dražší a také prestižnější záležitostí. V každém regionu je jejich četnost jiná, opět to záleželo na dostupnosti materiálu. Sochy se liší region od regionu v závislosti na sochařské a kamenické dílně, která je dodávala. Mezi nejvýznamnější patřily např. dílna Matyáše Brauna, Jelínků v Kosmonosích, nebo dílna rodu Zemanů. Stavba soch zaznamenala vrchol v období baroka. S jejich výrobou se pokračovalo i v dobách klasicismu a později, ale i tehdy se často navazovalo na barokní vzory a umělci (hlavně lidoví na vesnicích) se místo současnými trendy inspirovali starými rozevlátými sochami světců, se kterými se běžně v životě setkávali. (Scheybal, Beneš, Scheybalová, 1985)

3.2 Materiál

Nejstarší drobné církevní památky byly stavěny ze dřeva. Dřevo bylo snadno a rychle opracovatelné, lidé se s ním setkávali denně, bylo snadno dostupné a ne příliš drahé. Důkazů o tom, že první památky byly dřevěné a že ještě dlouho dřevo převažovalo, je celá řada, a jako zástupce můžeme vybrat monumentální dřevěné kříže či drobné křížky u cest na památku nehody. (Bukačová, Hájek, 2001)

Nejčastějším materiálem drobných církevních památek byl však kámen, materiál, který díky své trvanlivosti umožňuje zachytit vývojovou řadu od památek pravěkých až po současnost. Dalším typem drobných památek jsou stavby zděné. K nejhonosnějším patří hranolová nebo trojhranná zděná boží muka, opatřená drobnými mělkými nikami, kapličky otevřené a zavřené. Jako součást drobných památek nacházíme často železo, ať kované či lité, různě povrchově upravené, dále pak slitiny kovů (např. zinkal) a to zvláště u památek mladších z druhé poloviny 19. století a z 20. století. Kov se nachází převážně v kombinaci s kamenem, který má nosnou funkci a tvoří podstavec pro umístění kovaného nebo litého kříže nebo sochy. Vzácněji se objevují i drobné sošky z pálené hlíny, tedy keramické plastiky piet a jiných světců, které doplňují výklenkové kaple. (Štogrová, 2006)

3.3 Světci

Drobné církevní stavby byly nejčastěji stavěny svatým. Každému svatému byl přiřknut postoj a atributy, podle kterých mohly být rozeznány. Pro orientaci je zde uveden seznam nejčastěji zobrazovaných světců a jejich atributy.

Sv. Jan Nepomucký

Postava arcibiskupského vikáře, kterého vyzdvihl údajně Václav Hájek z Libočan, je zdaleka nejfrekventovanější sochou v naší krajině. Jeho uctívání rozšiřovali za doby protireformace jezuité. Jan je zobrazován držící v ruce krucifix, okolo jeho hlavy se vznáší svatozář, tvořena pěti pěticípými hvězdami. Díky tomu, že skončil svržením z Karlova mostu, je označován za patrona mostů. V ruce může ještě třímat palmovou ratolest, znak všech mučedníků. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Sv. Florián

Původně mučedník ze 3. století je tesán jako voják ve zbroji, vědrem s vodou zalívající hořící dům, který se mu krčí u nohou. Po Janu Nepomuckém je na venkově naším nejoblíbenějším světcem. Je totiž patronem hasičů a chrání domy před požáry. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Svatá trojice

Jedná se o znázornění boha v myšlence trojjedinosti. Boha tu představují Bůh Otec (stařec), Bůh Syn (Kristus) a Duch Svatý (holubice). Spíše než samotné je můžeme vidět s Pannou Marií. Mariánský kult se na venkově projevuje spíš až ke konci klasicismu a to formou svatých obrázků v zastaveních, nebo božích mukách. Ale i sochy Matky boží se objevují. Také můžeme nalézt výjev Korunování Panny Marie, kdy je vynášena anděly do nebe a někdy právě doprovázena i svatou trojicí. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

Sv. Anna

Podle tradičního podání neměli Anna a její muž ani po mnoha letech manželského soužití děti. Jáchym se tedy po čtyřicet dní postil a modlil v poušti a Anna se modlila pod vavřínovým keřem. Po zjevení anděla se jim narodila Marie. Anna je zobrazována jako žena v dlouhém přepásaném šatu, hlavu většinou pokrytou závojem. Někdy drží v ruce lilii jako poukaz na své neposkvrněné dítě. Nejčastějším atributem sv. Anny je především drobná postavička Panny Marie. Anna je patronkou těhotných žen. (Hallamová, 1996)

Sv. František

Je jedním z nejznámějších a nejoblíbenějších světců. Syn bohatého obchodníka s látkami. Jako mladý byl lehkovážný a rozmařilý. Ve dvaceti letech ve válce upadl do zajetí. Po propuštění se věnoval chudým a nemocným. U Assisi se nacházel rozpadající kostel sv. Damiána. Při jeho návštěvě uslyšel hlas vybízející ho, aby chrám opravil. Ujal se tohoto úkolu a opravu dokončil v roce 1206. Záhy se k němu začali dávat první učedníci a dal vzniknout tak jednomu z významných řádů - františkánů. Je patronem chudých, tkalců, soukeníků. Jeho nejčastějšími atributy jsou františkánský hábit, krucifix, umrlčí lebka, zeměkoule, bořící se dům, jehně a vlk. (Vondruška, 1991)

Sv. Josef

Snoubenec Panny Marie a pěstoun Ježíše. Byl chudý a živil se jako tesař. Ve snu se mu dostalo varování, aby odvedl svou rodinu do Egypta. Tím unikl pronásledování ze strany Heroda. Je patronem otců a rodin. Nejčastěji je zobrazován jako stařec. (Hallamová, 1996)

Sv. Antonín

Narodil se roku 1195 v Lisabonu. Když mu bylo patnáct let, vstoupil do řádu sv. Augustina, později přešel mezi františkány. Roku 1221 odešel kázat do Afriky, ale bouře zahnila jeho loď na Sicílii. Zde vstoupil nedaleko městečka Forlì do kláštera sv. Pavla. Vynikal jako kazatel. Nejčastěji je zobrazován s knihou, lilií, rybou, oslem a především malým Ježíškem, kterého světec chová v náručí. (Hallamová, 1996)

Sv. Vojtěch

Pocházel z rodu Slavníkovců. Narodil se v roce 950. Po smrti Dětmara se stal druhým pražským biskupem. Po vyvraždění rodu Slavníkovců Vojtěch pobýval v klášteře sv. Alexia na Aventinu. Poté se odebral ke knížeti Boleslavu Chrabrému do Polska s cílem podniknout misijní cestu k pohanským Prusům. Při této cestě byl i se svými druhy r. 997 zavražděn. Sv. Vojtěch je patronem vinařů. Je zobrazován vždy jako biskup s mitrou, berlou a knihou. Jeho hlavním atributem je veslo, jímž byl údajně nejdříve udeřen svými vrahy. Někdy i oštěp či kopí (nástroje mučení), popřípadě svazek šípů. Jindy také orel, který podle legendy hlídal jeho bezhlavé tělo.

(<http://daniz.webblast.cz/article.asp?nArticleID=1800&nLanguageID=1>)

Sv. Šebestián

Byl jedním z neslavnějších světců křesťanské církve. Narodil se kolem 3.století našeho letopočtu v římské šlechtické rodině. Pomáhal pronásledovaným křesťanům. Roku 680 zuřil v Římě mor, který náhle ustane, když je v chrámu San Pietro in Vincoli zřízen oltář ke cti sv. Šebestiána – od těch dob je Šebestián

uctíván jako patron proti morové nákaze. Jeho atributy jsou šípy, kterými je probodán obnažený voják, přivázaný ke stromu nebo sloupu.

(<http://zivotopisyonline.cz/sv-sebastian-svetec-dvakrate-umuceny/>)

Sv. Ludmila

Pocházela z kmene Pšovánů. Byla manželkou prvního českého knížete Bořivoje I. Na Velké Moravě roku 847 přijala křest. Byla babičkou Václava, kterého učila vzdělanosti a křesťanství. Docházelo k častým neshodám mezi Ludmilou a její snachou Drahomírou. Ludmila se tedy odstěhovala se na svůj hrad Tetín. Tam ji v noci z 15. na 16. září 921 přepadli a zavraždili členové Drahomířiny družiny. Je považována za patronku matek, babiček a vychovatelů. Nejčastěji je zobrazována v dlouhém šatu s hlavou pokrytou závojem. Často bývá zobrazována spolu s malým sv. Václavem, kterého vyučuje.

(Vondruška, 1991)

Sv. Václav

Byl nejstarším synem knížete Vratislava I. a Drahomíry. Měl bratra Boleslava a Spytihněva, který však zemřel v mládí. Jeho dědečkem byl kníže Bořivoj I. a babičkou sv. Ludmila. Svatý Václav se stal knížetem, ale jeho odpůrci v čele s bratrem Boleslavem jej roku 929 nebo snad 935 ve Staré Boleslavi zavraždili. Hned po smrti začali lidé svého knížete uctívat jako mučedníka. Václav se stává hlavním patronem českého národa i celého přemyslovského státu. Nejčastěji je zpodobňován jako rytíř ve zbroji, s kopím a praporem. Je oděn do železné košile a sedí na koni.

(<http://daniz.webblast.cz/article.asp?nArticleID=1800&nLanguageID=1>)

Sv. Barbora

Podle legendy byla Barbora dívka výjimečné krásy, kterou její otec nechal zavřít do věže, aby ji žádný z jejích nápadníků nemohl vidět. Tam se potají stala křesťankou, což rozzlobilo jejího otce, který ji udal úřadům. Dokonce i když ji mučili, odmítla se zřící víry. Jejímu otci bylo přikázáno, aby ji sám popravil, což také učinil. Je patronkou horníků a dělostřelců. Jejími atributy jsou kalich, dělo, palmová ratolest a věž. (Hallamová, 1996)

Sv. Kryštof a sv. Roch

Byli to patroni pocestných. Kryštof je tesán jako obr, nesoucí malého Ježíška přes řeku. Svatý Roch je nejen opatrovník poutníků, ale chrání i před morem. Jeho atributem je pes s chlebem v tlamě, neboť on pečoval o nakažené morem a když sám onemocněl, starali se o něj andělé a pes mu nosil jídlo. (<http://rpg.webzdarma.cz/rpg/krizky.html>)

3.4 Funkce drobných církevních památek

Funkce, které byly bezprostředním důvodem pro zřízení objektů, označujeme jako primární (tradiční) a jednalo se prakticky o tyto - kultovně náboženskou, memoriální, reprezentační, orientační a hraniční. Všechny ostatní, které se objevily až s pozdějším vývojem označujeme jako sekundární (nové). (Nusek, Svoboda, 2002)

Drobné církevní památky představovaly především jeden z nástrojů upevnování víry nově christianizovaných obyvatel. Byly budovány hlavně na rozcestích a v blízkosti starých kultovních míst, kde měly narušovat staré pohanské praktiky. Již od počátku se kultovně náboženský aspekt prolínal

s prvkem memoriálním, tedy upomínáním na události spjaté s místem či blízkou lokalitou, především na úmrtí. Drobné církevní stavby také plnily funkci orientačního bodu, zvláště ve volné krajině, kde již z dálky signalizovaly průběh cesty a zejména polohu rozcestí. Na malých rozcestích místních cest byla obvykle budována boží muka, na křižovatkách regionálních cest kapličky či kaple a na křižovatkách cest dálkových vznikaly zpravidla kostely. Orientační význam získávaly také objekty zbudované především jako hraniční, vymezující pozemkovou držbu. Převážně v 19. století se setkáváme u drobných církevních památek s dalším aspektem – reprezentačním. Zřizované objekty, nejčastěji kříže, měly svým nápisem upozornit na zbožnost osoby zřizovatele (reprezentovat). Svůj náboženský, memoriální a orientační význam si však udržely ve venkovském prostředí až do 50. let 20. století. Tehdy začala ateistická politika režimu brojit proti těmto církevně kulturním památkám a cíleně oslabovat náboženský život. (Nusek, Svoboda, 2002)

Vedle primárních funkcí, které byly aktuálně vázány na pohnutky zřizovatele, sledujeme u objektů vlivem vývoje funkce nové - sekundární. Jednou ze sekundárních funkcí je funkce informační. Drobné církevní památky nesou značnou výpovědní hodnotu a to hned v několika rovinách. Dokumentují nám náboženský vývoj regionu. Tyto objekty (především prostorové kapličky), představují jeden z indikátorů ekonomické síly obcí. Smírčí kříže podávají cennou výpověď o mimosoudních právních zvyklostech středověku i pozdějšího období. Jejich zhotovení se stalo součástí tzv. smírčích smluv, které se uzavíraly mezi pachatelem a pozůstalými oběti, v kterých byly stvrzeny všechny požadavky kladené do určitého data na viníka. (Nusek, Svoboda 2001)

Další funkcí drobných církevních památek, která získala hlavní význam v 2. polovině 20. století je funkce environmentální. V 50. letech v první etapě kolektivizace, mizela při scelování pozemků vedle mezí a remízů také rozptýlená zeleň. Zanikla tak většina polních cest lemovaných alejemi, ale i stromové skupiny a solitéry. Významnou roli sehrály drobné církevní stavby, které byly

situovány v blízkosti silnic se skupinou vzrostlých stromů. Rozšiřovaly tak neobdělanou plochu zeleně a představovaly tak možný úkryt pro řadu živočichů, především ptactva. Významnou funkcí je také moderně estetická. Romantismus začíná drobné církevní památky stále více vnímat jako estetický prvek ve volné krajině, jehož působení často umocňuje lidová legenda. Estetický aspekt vnímá již Karel Hynek Mácha, který si do svého deníku ve 30. letech zakreslil i kamenný kříž u Nové Paky a snaží se zaznamenávat lidové pověsti, které se daných objektů týkaly. Obrozenecká národně emancipační atmosféra posouvá boží muka, kapličky a kříže do roviny symbolických atributů české krajiny, jak to lze nejdokonaleji sledovat u Mikoláše Alše, pro něhož se staly neodmyslitelnou kulisou. Právě v 19. století vzniká představa drobných sakrálních objektů jako neodmyslitelné součásti české krajiny, která je udržována i v období meziválečném. Několikrát byla připomenuta zásadní role drobných sakrálních objektů při poutích a slavnostních procesích. A také bohatě navštěvované poutě k vlašimské Loretě se staly inspirací pro Bedřicha Smetanu při komponování Prodané nevěsty. Na poutní místo u Vlašimi dojížděli Smetanovi s mladým Bedřichem z Růžkových Lhotic, kde autor od roku 1835 několikrát pobýval. (Nusek, Svoboda 2002)

3.5 Historie dokumentování

Kolem r. 1835 vydávají C. k. místodržitelské orgány pokyn k vedení pamětihodností a pamětních kronik. Církev si uvědomuje, že vlastní řadu pamětihodností i mimo kostely a kaple, na které je třeba poukázat a evidovat je především z důvodu zajištění prostředků na jejich údržbu. Hlavním posláním těchto soupisů bylo zjistit majitele či někoho, kdo se k památce hlásí a zavázat majitele nebo jeho potomky k údržbě památky. Soupisy dělali kněží jednotlivých farností a výsledky poté záležely na jejich pečlivosti. (Štogrová, 2006)

Zachování a dokumentaci památek v jednotlivých okresech měli na starost památkoví konzervátoři, které od roku 1853 jmenovalo ministerstvo kultu a vyučování. Nařízení ministerstva nebylo důsledně dodržováno a časem upadlo v zapomnění. Z tohoto důvodu vydává Zemský národní výbor v roce 1893 oběžník, ve kterém opětovně nabádá k ochraně památek. Oběžník byl zároveň prvním tematickým návodem k soupisu památek. V roce 1912 zahájil svou činnost C. k. zemský úřad památkový pro Království české. V roce 1919 vzniká Státní ústav pro fotografování, měření a odlévání památek - později Státní ústav fotoměřický. (Štogrová, 2006)

Během 2. světové války byla státní památková péče pod dozorem úřadu německého státního sekretáře. Po roce 1945 na základě konfiskačních dekretů přešlo do vlastnictví státu velké množství památkově hodnotných budov a mobiliáře. Neexistoval však žádný orgán k zabezpečení a ochraně těchto památek. Zemský národní výbor v Praze a Česká národní rada zřizuje již 11. května 1945 Sekretariát pro evidenci a záchranu památek písemných, historických, uměleckých a přírodních. Tato instituce pracovala při kulturní komisi Zemského národního výboru. Svou činnost zaměřil především na zajištění památek v pohraničních oblastech. Snažil se kontaktovat známé muzejníky, archiváře, konzervátory a místní učitele a vyzýval je k evidenci a zajištění památek v jejich okolí. Činnost Sekretariátu končí již v červnu téhož roku. Na popud prezidenta Edvarda Beneše se začalo připravovat vytvoření samostatné organizace. Zákonem č. 137/1946 Sb. vzniká Národní kulturní komise, která svou činnost zahájila počátkem r. 1947. Jednalo se o první zákon zabývající se výhradně ochranou památek. V roce 1949 dochází k reorganizaci systému památkové péče. V roce 1957 vychází Umělecké památky Čech. Současně s tím byly vydávány pokyny k dokumentování a doplňování. Objevují se i hlasy, aby se do ochrany památek zapojil i stát a určité věci ochránil zvláštním zákonem. Tímto mezníkem se stal zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách, který byl schválen 3. května 1958. Uzákoňoval mimo jiné i vedení seznamu nemovitých

i movitých památek. Začal se tak připravovat státní seznam památek. V průběhu dalších let probíhalo doplňování tohoto seznamu. Nebylo to vždy jednoduché, neboť historickým argumentům byla nadřazena ideologie politická. Mnoho památek - převážně sakrálních a chátrajících objektů lidové architektury se do seznamu nedostala. (Štogrová, 2006)

3.6 Periodika věnovaná drobným církevním památkám

Pozornost, jíž se dostávalo drobným terénním památkám v průběhu času, je velmi různorodá. Také volba zájmu o jednotlivé druhy památek je podmíněna různými módními vlnami. Aspekt národopisný se střídá s archeologickým, místopisným, historickým či církevním. Cílem této kapitoly je podat přehled významných periodik, které se drobným památkám věnují a to od poloviny 19. století po současnost. Mnohá z periodik jsou uložena jako vzácný exemplář v archivech či regionálních muzeích. (Bukačová, Hájek, 2001)

Český lid (1892 - 1914, 1924 - 1932, od 1945 nadále)

Časopis věnovaný studiu lidu v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Dělí se na část archeologickou, kulturně historickou a etnografickou. Vycházel v Praze. Téměř v každém z počátečních ročníků nacházíme výzvy národopisných odborníků ke sběratelům a regionálním badatelům, aby si všímali božích muk, kamenných křížů apod. (Bukačová, Hájek, 2001)

Památky archeologické a místopisné (později Památky archeologické)
(1854 - 1919)

Jedná se o nejstarší památkový časopis pro české země. Zabýval se hlavně dvěma oblastmi - dějinami umění a archeologií. Časopis obsahoval bohatý ilustrační materiál. Objevují se zde i první zmínky o drobných církevních památkách. (Bukačová, Hájek, 2001)

Kámen (1919 - 1942, obnoveno 1994 - 2001)

Odborný časopis pro kamenosochařské řemeslo. Většina článků má odborně technickou a technologickou povahu, která je zajímavá z hlediska vývoje restaurátorských koncepcí v oblasti kamenosochařských prací. (Bukačová, Hájek, 2001)

Metod (1857 - 1914)

Časopis věnovaný křesťanskému umění. Články, jejichž autoři jsou většinou faráři, představují první hodnotné soupisy památek křesťanského umění dle jednotlivých lokalit včetně památek, které neleží přímo v obci, ale nacházejí se na okolních cestách. Bohaté informace o vzniku jsou doplněny přesnou lokalizací, pomístními názvy a pověstmi. (Bukačová, Hájek, 2001)

Mitteilungen des Vereins für Heimatkunde des Jeschken-Isergaues

(Zprávy spolku pro vlastivědu Podještědí a Pojizeří), (1907 - 1937)

Jeden z typických německých vlastivědných časopisů, památkově a národopisně orientovaný. Věnoval se i drobným památkám v regionu severních a severovýchodních Čech. (Bukačová, Hájek, 2001)

Mitteilungen des Nordbohmischen Excursion-Club

(Zprávy severočeského výletního klubu), (1878 - 1914)

Jedno z nejobsáhlejších periodik severních Čech zaměřené na široké spektrum památek od hradů až po drobné skalní reliéfy a kaple. Obsahoval odborné stati, které byly výsledkem terénních průzkumů i námětem k výletům pro turisty severních Čech. Dnes jsou hodnotným zdrojem informací pro památkový fond. (Bukačová, Hájek, 2001)

Zprávy památkové péče (1992 - nadále)

Specializovaný časopis se značně širokým záběrem, který v obměnách vychází více než 60 let. Zaměřil se i na otázky krajiny, ochranu památných stromů a parků. V oblasti drobných památek přinesl i řadu studií, opírajících výklad památek o archivní prameny. (Bukačová, Hájek, 2001)

3.7 Dobrovolné iniciativy v ochraně památek

Církev je nejčastějším vlastníkem památek. Dlouhodobě se stále více ukazuje, že sama velmi obtížně může pečovat o kulturní dědictví, protože minulý systém narušil tradiční způsob péče o kostely a kapličky, a proto je velmi důležité hledat spolupráci s občanskými iniciativami a samosprávou a změnit názor, že tyto památky patří jen těm, co chodí do kostela. Všem těmto iniciativám je společný zájem o osud památek a někdy jsou to místní občané, někdy chalupáři z Prahy, někdy pracovníci muzea atd. (Štogrová, 2006)

Přehled nejvýznamnějších iniciativ v Libereckém kraji věnovaných drobným církevním památkám: (stav k 31.1.2009)

Občanské sdružení Drobné památky severních Čech

<http://www.pamatky.ceskalipa.org/>

Občanské sdružení SONOW, Kamenický Šenov

<http://webpark.cz/sonow/>

Občanské sdružení PŠOVKA – Okrašlovací spolek Kokořínska

<http://www.psovka.cz/>

Matice děkanství železnobrodského

<http://matice.wz.cz>

Spolek Patron, spolek přátel drobných památek Jizerských hor

<http://patron.bdnet.cz/>

3.8 Možnosti financování oprav drobných církevních staveb

V České republice existuje řada programů podporující opravu a obnovu drobných církevních staveb. Cílem této kapitoly je představit alespoň některé z nich.

Program obnovy venkova

Program obnovy venkova je meziresortní program, v němž má Ministerstvo pro místní rozvoj hlavní a koordinační garanci. Cílem programu je podporovat obyvatele venkova a samosprávy venkovských obcí k tomu, aby se vlastními silami snažili o harmonický rozvoj zdravého životního prostředí, udržování přírodních a kulturních hodnot venkovské krajiny. Mezi mnoha konkrétními cíli programu je i zachování a obnova vlastního obrazu vesnic, zachování specifického rázu venkovské zástavby, obnova kulturních památek na venkově aj. Předkladatelem místního programu a žadatelem o dotaci je obec. Program je financován z více zdrojů, základním předpokladem je finanční spoluúčast obcí. (<http://www.vzdelavanivcr.cz/>)

Nadace českých památek

Cílem této nadace je pomoci při záchraně a zachování kulturních památek, a to zejména těch, které nejsou v popředí zájmu veřejnosti, jsou opomíjeny nebo považovány za méně významné. Jedná se převážně o drobné stavby, obrazy, plastiky apod. Nadace je činná od r. 1993 a spravuje jmění, které pochází výlučně ze soukromých prostředků a dosud podpořila řadu projektů. Příspěvky jsou poskytovány jednou za rok na několik vybraných menších projektů, zpravidla se předpokládá více zdrojové financování a spoluúčast majitele či uživatele památky. (<http://www.vzdelavanivcr.cz/>)

Program Opomíjené památky

Jedná se o grantový program zaměřený na drobné, často neprávem opomíjené památky. Těmi jsou např. malé modlitební kapličky, venkovské kostelíky, boží muka, svaté sošky apod. Vytváří jedinečný a neopakovatelný charakter malebné české krajiny. Mnohé z nich se v dnešní době nacházejí ve velmi špatném stavu a mají malou šanci, že získají potřebnou státní podporu na renovaci. Granty budou použity k záchraně těchto objektů před úplným zchátráním. Přihlášená památka nemusí být registrována v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek ČR. O grant mohou požádat pouze právnické osoby, zejména obce, farnosti, občanské spolky apod. Při záchraně místní opomíjené památky je nezbytná spoluúčast občanské iniciativy, kterou je nutno doložit. (<http://www.vzdelavanivcr.cz/>)

Program péče o krajinu

Tento program zajišťuje Ministerstvo životního prostředí a lze jím částečně podpořit projekty s tématem kulturního dědictví. Jedním z cílů programu je udržení kulturního stavu krajiny, kterého lze dosahovat m.j. udržováním typického krajinného rázu a základních mimoprodukčních funkcí krajiny. Žadatelem o finanční podporu jsou subjekty, které jsou vlastníkem nebo nájemcem pozemků, na nichž mají být realizována konkrétní ochranná a krajinotvorná opatření. (<http://www.vzdelavanivcr.cz/>)

Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny

Účelem programu je podpora obnovy a zachování kulturních památek, zejména památek lidové architektury, kterými jsou například zemědělské usedlosti, chalupy, kapličky, boží muka apod., které se nacházejí na území prohlášených vesnických památkových rezervací a zón a krajinných památkových zón, a to v rámci celkové péče o dochované kulturní hodnoty v těchto územích. Prostředky lze využít na obnovu památkových objektů bez ohledu na druh vlastnictví, sleduje se finanční spoluúčast vlastníka při obnově nemovitosti. (<http://www.vzdelavanivcr.cz/>)

3.9 Právní prostředí ochrany památek v České republice

„Za kulturní památky jsou považované dle Zákona o památkové péči věci nemovité a movité, popřípadě jejich soubory, které vyhláší ministerstvo kultury České republiky. Kulturní památky jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob

do současnosti. Jsou to dále ty památky, které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem. Kulturní památky se zapisují do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky. Tento seznam vede odborná organizace státní památkové péče. Krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností vedou seznamy kulturních památek svých územních obvodů. Zápisy do těchto seznamů provádějí podle výpisů z ústředního seznamu. Vlastník kulturní památky je povinen oznámit odborné organizaci státní památkové péče každou změnu vlastnictví (správy, užívání) kulturní památky nebo její přemístění. Oznámení musí učinit vlastník kulturní památky nejpozději do třiceti dnů ode dne, kdy k takové změně došlo.

Vlastník kulturní památky je povinen na vlastní náklad pečovat o její zachování, udržovat ji v dobrém stavu a chránit ji před ohrožením, poškozením, znehodnocením nebo odcizením. Kulturní památku je povinen užívat pouze způsobem, který odpovídá jejímu kulturně politickému významu, památkové hodnotě a technickému stavu. Povinnost pečovat o zachování kulturní památky, udržovat kulturní památku v dobrém stavu a chránit ji před ohrožením, poškozením, znehodnocením nebo odcizením má ten, kdo kulturní památku užívá nebo ji má u sebe. Organizace a občané, i když nejsou vlastníky kulturních památek, jsou povinni si počínat tak, aby nezpůsobili nepříznivé změny stavu kulturních památek nebo jejich prostředí a neohrožovali zachování a vhodné společenské uplatnění kulturních památek. Vlastník, který kulturní památku převádí na jiného, někomu přenechá k dočasnému užívání nebo předá k provedení její obnovy, nebo k jinému účelu, je povinen toho, na koho věc převádí nebo komu ji přenechá nebo předá, uvědomit, že věc je kulturní památkou.

Zamýšlí-li vlastník kulturní památky provést údržbu, opravu, rekonstrukci, restaurování nebo jinou úpravu kulturní památky nebo jejího prostředí je povinen si předem vyžádat závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností, a jde-li o národní kulturní památku, závazné stanovisko krajského

úřadu. Vlastníku kulturní památky může obec nebo kraj na jeho žádost poskytnout ze svých rozpočtových prostředků, jde-li o zvlášť odůvodněný případ, příspěvek na zvýšené náklady spojené se zachováním nebo obnovou kulturní památky za účelem jejího účinnějšího společenského uplatnění. Příspěvek může poskytnout i tehdy, nemůže-li vlastník kulturní památky uhradit z vlastních prostředků náklady spojené se zachováním nebo obnovou kulturní památky. V případě mimořádného společenského zájmu na zachování kulturní památky může na obnovu kulturní památky poskytnout ze státního rozpočtu příspěvek ministerstvo kultury buď přímo, nebo prostřednictvím krajského úřadu, nebo prostřednictvím obecního úřadu obce s rozšířenou působností.“¹

¹ Zákon České národní rady ze dne 30.3.1987, o státní památkové péči. [online]. [cit. 2009-03-03]. Dostupné z: < <http://www.npu.cz/pp/dokum/legisl/pamzak/> >

4. Výzkumná část

4.1 Jablonec nad Nisou

Jablonec nad Nisou s téměř 45 000 obyvateli je správním, kulturním a sportovně rekreačním střediskem Jizerských hor. K Jablonci ještě náleží tyto čtvrti: Mšeno, Rýnovice, Lukášov, Jablonecké Paseky, Kokonín, Vrkoslavice a Proseč nad Nisou. První zmínka o Jablonci je z roku 1356, avšak ke stálému osídlení dochází až v 16. století, kdy byla založena první skelná huť ve Mšeně a postaven byl i první kostelík. Ve 2. polovině 17. století se začíná rychle rozvíjet sklářství. V 1. polovině 18. století se objevily první bižuterní výrobky a byly na trhu hned úspěšné. Důkazem bohatství, které do Jablonce přicházelo do let 1. světové války, je celá řada významných staveb a celých čtvrtí. K nejzajímavějším patřily secesní budovy a soukromé vily. Později vznikly také dvě dominanty Jablonce, kostel Nejsvětějšího srdce Páně na Horním náměstí a radnice na dnešním Mírovém náměstí.

Jablonec je vstupní branou k mnoha lyžařským areálům, turistickým a cykloturistickým trasám a významným pamětihodnostem Jizerských hor. V okolí najdeme množství rozhleden a skalních vyhlídek s nádhernými výhledy do okolí.



Obr. 1 – Radnice v Jablonci nad Nisou
(<http://www.u-lucie.cz/kultura.htm>)

Sousoší Piety

Poloha: před domem č. 57 ve Mšeně

Vlastník: město Jablonec nad Nisou

Popis: Na dvoudílném pískovcovém soklu ukončeném římsou stojí podstavec na kterém je socha Piety. Na horním dílu soklu je monogram MARIA a letopočet 1786. Jedná se o jednu z nejbohatších a nejhodnotnějších památek lidového kamenictví z konce 18. století v této oblasti. Památka je v dobrém stavu. Rekonstrukce Piety proběhla v roce 2002. Pieta byla zapsána do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 17161/5-34. Památkou je od 3. 5. 1958. (viz příloha č. 1)

Kaplička

Poloha: v ulici Palackého pod firmou Jablonex

Vlastník: město Jablonec nad Nisou

Popis: Stavba má obdélný půdorys a je polokruhovitě uzavřená. Střecha je sedlová, pokrytá břidlicovými taškami. Kaplička má oplechovanou cibulovitou věžičku, ve které býval zvon. Nad vchodem je vyryto datum vzniku 1782. Nad tímto datem je také pamětní deska obsahující následující text:

V těchto místech stávala osada Mšeno

založená při jedné

z nejstarších skláren

na Jablonecku

připomínané k roku 1548

Památka je v dobrém stavu. Kaplička byla zapsána do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 35289/5-4793. Památkou je od 3. 5. 1958.

(viz příloha č.2)

Křížový kámen

Poloha: při stěně kostela sv. Anny

Vlastník: město Jablonec nad Nisou

Popis: Původně kámen stával ve Vrkoslavicích, při staré maloskalské cestě, kde dnes stojí pivovar. Později byl několikrát přemístěn, až byl definitivně postaven při stěně kostela sv. Anny. Na kříži je vyrytý nápis:

IHS

1666

ABEND

IST ALHIER

ERFROREN

HANS

KLEI

NERT

IENER

ENDE

Úplně dole: *RENOWIRT*

Z boku pak monogram: *MARIA*

1666

GEORGE WEIS

Nápis vyrytý na kříži sděluje, že v roce 1666 zmrzl „na tomto místě“ Hans Kleinert. Kříž dal téhož roku pravděpodobně zhotovit Georg Weis. Kámen patří mezi jednu z nejstarších památek na Jablonecku. V roce 2001 byl na náklady města renovován.

(viz příloha č.3)

Socha Panny Marie

Poloha: před vchodem do kostela sv. Anny

Vlastník: město Jablonec nad Nisou

Popis: Na nízkém pískovcovém soklu je dřík ukončený římsou, na kterém je nízký podstavec se sochou Panny Marie. Její oděv je místy pozlacen a kolem hlavy má svatozář, která je také zlacena. Na dříku jsou reliéfy sv. Josefa, sv. Anny a sv. Joachima, kde některé jejich části jsou také zlaceny. Na zadní straně dříku je nápis:

Vo Maria

Uor Bitt Steht

DorthenALLes

VohLVonSTatten

GehALsoRuFF
en Ihr ALLeUor
Bei Gehende Uer
EhrerDerSeelig
Sten JunFrauMa
Ria.Johan Christ
ianus Weis
1773

Památka je v dobrém stavu.

4.2 Rychnov u Jablonce nad Nisou

Rychnov u Jablonce leží v údolí řeky Mohelky na úpatí Jizerských hor. Od Jablonce nad Nisou je vzdálen 8 km. Původní osadu založili s největší pravděpodobností ve 13. století cisterciáci z Mnichova Hradiště. První zmínka o Rychnovu pochází z roku 1361, kdy byl ve vsi Richnow farářem jmenován Jan Albertův ze Sebnitz. V 18. století zde Johann Schöffel zřídil manufakturu na výrobu dóz z tvrzeného papíru. Tyto rychnovské lakované dózy se staly známým obchodním artiklem a poskytly Rychnovu mnoho pracovních příležitostí. Zdobení jejich povrchu romantickými miniaturami pak dalo vzniknout rychnovské malířské škole, která se po úpadku výroby dóz na sklonku 19. století věnovala průmyslové výrobě kopií slavných obrazů pro církevní i světské účely. Rychnovská škola která ze svých řad vydala i známé umělce, se stala základem jablonecké umělecko-průmyslové školy. Koncem 19. století nastal v Rychnově bouřlivý rozvoj skleněné bižuterie. Na počátku 1. světové války byla v Rychnově postavena továrna na výrobu galalitového zboží, která patřila svým založením mezi technické kuriozity. Stavba je založena ve velmi obtížném terénu rašelinové

bažiny. Je protkána sítí odvodňovacích kanálů, které leží v hloubce asi sedmi metrů pod terénem. Část stavby je založena na dřevěných pilotech

(<http://www.rychnovjbc.cz/clanky.php?rid=HISTORIE>)

Mezi zdejší významné pamětihodnosti patří kostel sv. Václava z 18. století, kamenný klenutý železniční most z poloviny 19. století a pomník obětem koncentračního tábora v parku nad nádražím.

V současné době má město 2500 obyvatel a náleží k němu část zvaná Pelíkovice. Rychnov je svojí polohou a dobrým dopravním spojením přímo předurčen jako výhodná základna pro krátké i delší turistické výlety. Na své si přijdou pěší, cykloturisté a v zimě je možno vyrazit do okolí na běžkách nebo na místní lyžařský vlek.



Obr. 2 - Kostel sv. Václava

(<http://foto.mapy.cz/20772-barokni-kostel-sv-Vaclava>)

Socha sv. Jana Nepomuckého

Poloha: u základní školy

Vlastník: město Rychnov u Jablonce nad Nisou

Popis: Na nízkém stupni spočívá kvadratický sokl, který nese vysoký hranolovitý dřík s barokní římsou. Na ní stojí hranolovitý podstavec s pískovcovou sochou sv. Jana Nepomuckého. Jan drží v ruce krucifix, okolo jeho hlavy se vznáší svatozář, tvořena pěti pěticípými hvězdami. Na dříku je nápis, ze kterého se dozvídáme, že sochu nechal postavit Josef Preissler z č. 38 a vysvětil farář Johanes Georgius Lissner v roce 1780. Na soklu vzadu je napsáno: Errichtet 1780 a Renoviert 1934.

Zakladatel Josef Preissler zřídil tuto sochu z následujících důvodů: Jednou v noci se vracel z Rádla a šel přes starý hřbitov, kde se náhle před ním objevil duch. Ve svém leknutí vykřikl: „Svatý Jane stůj při mě“ a duch zmizel. Z tohoto důvodu se cítil Preissler zavázán sochu postavit. (Kronika města Rychnova).

Socha byla zapsána do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 40963/5-95. Památkou je od 3.5.1963. Socha byla naposledy opravována v roce 1975. Sokl, dřík i socha jsou porostlé mechem, jinak je socha v dobrém stavu.

Železný kovaný kříž

Poloha: za kostelem sv. Václava

Vlastník: město Rychnov u Jablonce nad Nisou

Popis: Kvadratický sokl nese hranolovitý dřík ukončený římsou na které je železný kovaný kříž se sochou Krista. Kříž je ve špatném stavu. Sokl a dřík jsou porostlé mechem, kříž a socha Krista reziví.

(viz příloha č.4)

Anděl strážný

Poloha: za kostelem sv. Václava

Vlastník: město Rychnov u Jablonce nad Nisou

Popis: Na nízkém stupni je krychlový sokl na kterém je podstavec a na něm je výklenek půlkruhovitého tvaru. Uvnitř výklenku je namalován obraz Anděla strážného. Nad výklenkem se tyčí dvojitý kříž. Na čelní straně podstavce je vyryt rok vzniku 1755.

Tento Anděl strážný byl zřízen v r. 1755 tehdejším farářem Franzem Josefem Rossmeiselem z vlastních prostředků. Bratr faráře Jan Leopold Rossmeisel, který působil v Rychnově jako kaplan, šel při velké bouřce z Jablonce a hledal pod stromem ochranu před deštěm. Náhle uhodil blesk do koruny stromu, která se rozlomila. Potom přeskočil na další strom, který roztříštil a zapálil. Kaplan Leopold Rossmeisel jako zázrakem ušel smrti. Farář Franz Rossmeisel z vděčnosti za šťastnou záchranu svého bratra nechal postavit tento památníček a o slavnosti sv. Andělů strážných (2.10.) ho vysvětil za přítomnosti velkého množství lidu. (Kronika města Rychnova)

Pomníček byl několikrát přemístěn. V roce 2007 byl opraven a slavnostně vysvěcen. Celkové náklady na opravu činily 61 367 Kč. Částku 49 000 Kč přispěl kraj z Programu podpory ochrany přírody a krajiny a 12 367 Kč šlo z rozpočtu města Rychnova u Jablonce nad Nisou.

Klingerův kříž

Poloha: při levé straně silnice na Zálesí nad penzionem Aures

Vlastník: město Rychnov u Jablonce nad Nisou

Popis: Na nízkém kvadratickém podstavci stojí hranolovitý dřív ukončený římsou. Na něm je kovaný kříž, který je okolo zdoben kovanými ornamenty. Na kříži je malovaný obrázek s motivem ukřižovaného Krista. Kříž byl postaven na

památku tragické události v roce 1806 krejčovským mistrem Františkem Klingerem, na památku jeho zavražděné ženy Marianny.

Tato událost se odehrála 29. března 1805 kolem 19,00 hodiny. Jeho 24letá manželka, matka 2 dětí měla u sebe obnos 50 zlatých, které si vypůjčila od příbuzného kováře Ebela z č. 53 k zaplacení dodávky plátna. Kovářský tovaryš byl při vyplacení peněz v místnosti a při pohledu na peníze už dostal ten hanebný nápad oloupit ženu, která jde sama do Zálesí. Šel do kovárny, tam vzal perlík a šel napřed před ženou. V lese dohonila žena kovářského tovaryše a oba šli ještě kus cesty a bavili se spolu až k místu dnešního kříže. Tam tovaryš ženu srazil perlíkem a okradl o 50 zlatých. Nešťastná žena byla nalezena ještě naživu těžce chroptící. Po převozu do svého domu ještě několik hodin žila, ale byla v bezvědomí. 4. dubna se konal pohřeb za velké účasti obyvatel na starém hřbitově. Na místě vraždy se průvod zdržel a farář Stowasser měl dlouhou úmrtní řeč o vraždě. (Kronika města Rychnova)

Památku je v dobrém stavu. Tento kříž byl první, který byl obnoven Spolkem přátel města Rychnova u Jablonce nad Nisou a sice v roce 1994. Vysvěcen byl 21. 5. 1994.

Sloup sv. Prokopa (někdy zvaný Morový sloup)

Poloha: na křižovatce silnice na Košovy a spojky, která vede nad hřištěm směrem na Zálesí.

Vlastník: město Rychnov u Jablonce nad Nisou

Popis: Pískovcový sloup je umístěn na dvoudílném podstavci. Sloup je ukončen mírně lomeným výklenkem, který je prázdný. Nad výklenkem je kamenná koule na které je malý pozlacený křížek. Sloup je pravděpodobně nejstarší rychnovskou památkou. Byl postaven v roce 1702 na svátek sv. Prokopa jako pomník tří členů rodiny Preisslerovy z Košov, kteří na tomto místě zemřeli na mor. Jako smírnou oběť za odeznělý mor jej nechala postavit obec. Sloup se nachází v dobrém

stavu. V roce 2002 byl renovován Spolkem přátel města Rychnova u Jablonce nad Nisou. (rychovjbc.cz)

4.3 Pelíkovice

Hofrichterův kříž

Poloha: při levé straně silnice z Rychnova do Pelíkovic

Vlastník: soukromá osoba

Popis: Na nízkém kvadratickém soklu je štíhlý hranolovitý dřík s reliéfy Panny Marie, sv. Františka Xaverského, sv. Vendelína a sv. Jana Nepomuckého. Dřík je ukončen římsou, na níž stojí pískovcový kříž. Kříž je dole rozšířen do krychlovitého soklu, na jehož přední části je zobrazeno bičování Krista. Na nízkém kvadratickém soklu je vyryto datum vzniku a jméno zhotovitele:

Zur Ehre Gottes Und Maria

Hat Lassen Auf Richten Diese

Stadwe Karl Hofrichter

D. 23. Juni Anno 1781

Dle ústního podání byl kříž zřízen na upomínku tragické nehody, kdy zahynul vozká pod nákladem dlouhého dříví určeného pro Hofrichterovu manufakturu.

Památka je v dobrém stavu. Kříž byl zapsán do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 21320/5-4803. Památkou je od 12.3.1970. Kříž byl obnoven a znovu vysvěcen 29. 5. 2002.

Boží muka

Poloha: na křižovatce silnic Rychnov – Pelíkovice - Hodkovice

Vlastník: soukromá osoba

Popis: Pískovcový sloup je umístěn na dvoudílném podstavci. Sloup je ukončen zaoblenou pískovcovou nikou. Památka se nachází ve špatném stavu. Nika má ulomené části a také podstavec je popraskaný. Památka pochází z první poloviny 19. století.

Muka byla zapsána do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 22626/5-102. Památkou je od 3. 5. 1958.

Boží muka Čtrnácti svatých pomocníků

Poloha: při pravé straně silnice z Pelíkovic do Hodkovic

Vlastník: město Rychnov u Jablonce nad Nisou

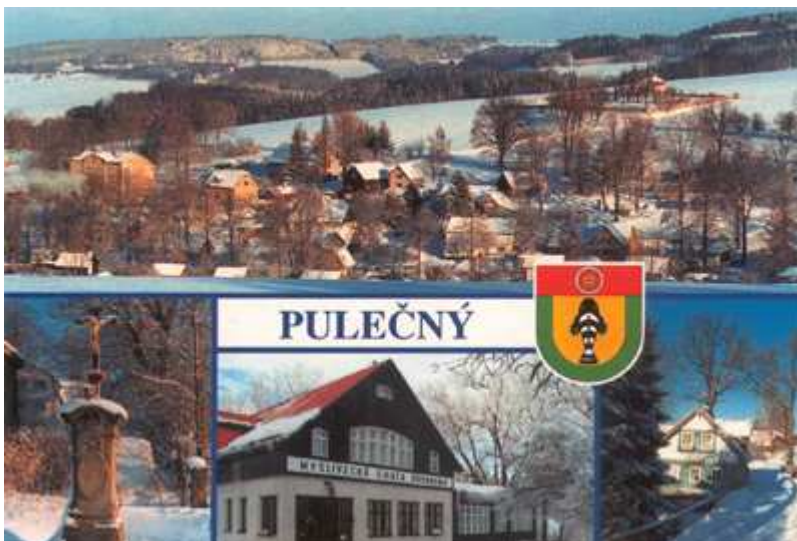
Popis: Na kamenném podstavci je dvoudílný sokl, který je uprostřed rozdělený římsou. Na soklu je výklenek půlkruhovitěho tvaru a uvnitř je namalovaný obrázek čtrnácti svatých pomocníků. Na výklenku je malý kříž.

Památka byla v roce 2008 opravena a slavnostně vysvěcena. Celkové náklady na opravu činily 61 111 Kč. Částku 46 000 Kč přispěl kraj z Programu podpory ochrany přírody a krajiny a 15 111 Kč šlo z rozpočtu města Rychnova u Jablonce nad Nisou.

4.4 Pulečný

Obec Pulečný leží 8 km od Jablonce nad Nisou a 2 km od Rychnova u Jablonce nad Nisou, ke kterému obec od 60. let 20. století až do roku 1992 patřila. V současnosti žije v obci 300 stálých obyvatel, o víkendu se tento počet

rozzrůstá o zdejší zahrádkáře, chalupáře a chataře. V písemných pramenech je obec poprvé připomínána v roce 1543, jako součást hradu Frýdštejn. Hrad byl součástí panství Český Dub, ke kterému Pulečný patřil dalších skoro 400 let. Jméno obce je odvozeno od rybky zvané vranka obecná, někdy také zvaná pulec. V současné době pod obec Pulečný také spadají osady Klíčnov a Kopanina. Pulečným prochází značená turistická stezka vedoucí kolem nejvýše položeného bodu obce v osadě Kopanina nedaleko restaurace Myslivecká chata a Kopaninské rozhledny - 675 m n. m. Z tohoto bodu je vidět daleko do okolní krajiny. Lze spatřit panorama Krkonoš, Českého ráje, Trosky a na západě Ještěd.



Obr. 3 – Obec Pulečný

(<http://www.pulecny.cz/foto01.htm>)

Kříž

Poloha: před domem č.23

Vlastník: obec Pulečný

Popis: Pískovcový stupeň nese dvojitý kvadratický sokl, na kterém je hranolovitý dřík. Nahoře na římse uprostřed je vinný hrozen, pod kterým je Boží oko. Nad

dříkem je kovový kříž s pozlacenou soškou Krista. V přední části podstavce je nápis:

Zur Ehre Gottes

errichtet

von Joseph Pietsch

aus Polletschney 1828

Památka se nachází v dobrém stavu. Kříž byl zapsán do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 45805/5 – 99. Památkou je od 3. 5. 1963.

Socha sv. Jana Nepomuckého

Poloha: nedaleko domu č. 123 na rozcestí silnic k Dalešicím a Kopanině

Vlastník : soukromá osoba

Popis: Na hranolovitém soklu je vysoký dřík ukončený římsou. Na římse je pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého, kterému chybí hlava. Ta byla dle kroniky občas nahrazována hlavou dřevěnou. Na podstavci, na kterém stojí socha je datum vzniku 1810. Autorem tohoto díla byl Gotfried Pietsch z Pulečného.

Památka je porostlá místy mechem a na hranolovitém dříku jsou místy viditelné rýhy.

Kaple Navštívení Panny Marie

Poloha: při cestě na hřbitov

Vlastník: římskokatolická církev

Popis: Kaplička obdélného půdorysu. Z levé a pravé strany jsou podlouhlá nahoře zaoblená okna, z nichž některá jsou vitrážová. Střecha je sedlová pokryta eternitovými taškami. V průčelí kapličky je čtyřhranná dřevěná věžička, která je ukončená oplechováním, nad kterou se tyčí kříž. Dle zápisu zakládajícího shromáždění byl dne 1.5.1930 založen Katolický spolek pro postavení a údržbu kaple v Pulečném. Dne 8.7.1934 byla kaple slavnostně otevřena a vysvěcena.

V roce 1935 byl vysvěcen zvon. V září 1939 byl majetek spolku zabaven "Der Stilhalterkommissar für Organisationen" a kaple byla převedena na litoměřickou diecési, pod kterou patří dodnes. Obec Pulečný nyní usiluje o získání kaple, aby mohla požádat o dotace na opravu. Církev bohužel potřebné finance na rekonstrukci nemá. Kaple je ve špatném stavu, střecha je místy porostlá mechem, opadává omítka, praskají zdi a u některých vitrážových oken chybí skla a plechy reziví.

(viz příloha č. 5)

4.5 Klíčnov

Sousoší Piety

Poloha: při silnici z Pulečného na Klíčnov

Vlastník: obec Pulečný

Popis: Na nízkém obdélníkovém soklu je štíhlý hranolovitý dřík. Dřík je zakončen římsou, na které je umístěno sousoší Piety. Na podstavci jsou reliéfy sv. Anny a sv. Josefa. Památka vznikla v roce 1796. Její současný stav je špatný. Dřík i Pieta jsou místy porostlé mechem, památka je špinavá a na dříku jsou rýhy. Pieta je zapsaná ve státním seznamu nemovitých památek pod číslem 36245/5-100. Památkou je od 3. 5. 1958.

(viz příloha č. 6)

4.6 Rádlo

Obec Rádlo leží 5 km od Jablonce nad Nisou a náleží k ní i Milíře. Počet obyvatel je kolem 650. Rádlo vzniklo počátkem 15. století jako česká ves a již v roce 1419 byla pojmenována jako Radlo – dle orebního náradí. Můžeme zde najít staré roubené chalupy, které jsou dnes spíše využívány k rekreaci. Obec je turisticky zajímavá zejména díky naučné stezce procházející přímo středem obce. Stezka vede přes podmáčené louky, kde se vyskytuje mnoho chráněných druhů rostlin a dovede nás až k malému lesnímu rašeliništi. Rádlo se nachází v oblasti mezi severní částí Českého ráje a jižní částí Jizerských hor. Tato výhodná poloha nabízí návštěvníkům možnosti výletů do obou těchto turisticky atraktivních oblastí.



Obr. 4 - Roubená chalupa na Rádle

(<http://www.radlo.cz/fotogalerie/>)

Kaplička

Poloha: v poli nad železniční zastávkou

Vlastník: neznámý

Popis: Výklenková kaplička pocházející z 19. století je zděná, natřená na bílo. Má sedlovou střechu s plechovou krytinou. Na štítě je umístěn malý kříž. V okně je pletivo. Ve výklenku je obraz Panny Marie s malým Ježíškem. Památka byla v 80. letech na náklady místních občanů opravena. Stavba má místy oprýskaný nátěr, jinak je v dobrém stavu. O kapličku se stará pan Vele z Rádla.

(viz příloha č. 7)

Kříž

Poloha: před kostelem

Vlastník: obec Rádlo

Popis: Na hranolovitém pískovcovém podstavci s reliéfy Panny Marie, sv. Františka a sv. Josefa je pískovcový kříž. Po stranách kříže byli původně umístěni dva klečící andělíci. Památka vznikla počátkem 19. století. Reliéfy jsou místy opadané a nápisy na soklu špatně čitelné. Kříž byl zapsán do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 47214/5-91. Památkou je od 3.5.1958.

Kříž

Poloha: u domu č. 67

Vlastník: soukromá osoba

Popis: Do členěného pískovcového podstavce je zapuštěn vysoký kovový kříž, který je zakrytý obloukovitou plechovou stříškou s ozdobným kováním. Na podstavci jsou reliéfy beránka stojícího na knize a Krista modlícího se

v Getsemanské zahradě. V roce 2006 byla provedena rekonstrukce. Kříž byl zapsán do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 20068/5-90.

Památkou je od 3. 5. 1958.

(viz příloha č. 8)

4.7 Milíře

Kaple Sedmibolestné Panny Marie

Poloha: ve středu obce

Vlastník: církev římskokatolická – farní úřad v Jeřmanicích

Popis: Jedná se o památku pozdně venkovské architektury, která byla postavena v letech 1798 – 99. Kaple je obdélného stavení s půlkruhovým závěrem a přistavěnou čtvercovou sakristií. Střecha je pokryta břidlicí a ukončena cibulovitou věžičkou. V kronice se píše, že zde byla významná pouť, která se konala pátou nedělí po Velikonocích. K této slavnosti se vždy dostavilo mnoho návštěvníků i z dalekého okolí. V květnu roku 1945 našly ženy z obce ochranu před vojáky v zvonovém prostoru kostelíka, kde se ukrývaly. (Rodinná kronika pana Demutha)

V současné době je kaple otevřena zcela zřídka. Každoročně se zde v září koná mše svatá. Kaple a její okolí vyhledávají senzibilové, kteří tvrdí, že místo je nabitě pozitivní energií. Kaple byla opravena v roce 2000. Tehdy došlo k odvlhčení stavby, výmalbě a venkovnímu nátěru. Náklady na rekonstrukci činily 40 000 Kč a byly hrazeny panem Demutem , jehož předci tuto pamětihodnost vlastnili. Kaple je zapsaná ve státním seznamu nemovitých památek pod číslem 23908/5 – 92. Památkou je od 3. 5. 1958.

(viz příloha č.9)

4.8 Frýdštejn

Obec Frýdštejn leží 15 km od Jablonce nad Nisou. Nachází se v malebné oblasti Českého ráje a to nad pravým břehem řeky Jizery. Obec má 850 obyvatel. K Frýdštejnu náleží tyto části: Anděl Strážce, Bezděčín, Borek, Horky, Kaškovice, Ondříkovice, Roudný, Sestroňovice, Slapy a Voděrady. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1385. Hlavní dominantou Frýdštejna je zřícenina středověkého skalního hradu, který se nachází na Vranovském hřebenu. V okolí hradu stojí několik roubených stavení, dnes využívaných převážně k rekreaci.



Obr. 5 - Hrad Frýdštejn

<http://data.czechtourism.com/fotografie/2008-08/foto/2008-08-04-084844-pamatky-frydstejn.JPG>

Kaplička Krista Trpitele

Poloha: v podhradí hradu Frýdštejn

Vlastník: obec Frýdštejn

Popis: Kaplička je vybudována na jednoduchém obdélném půdorysu z pískovcových kvádrů. Ve štítu je uveden rok vzniku 1823. Na vrcholu štítu je pískovcový kříž. Nad vchodem do kapličky je výklenek, který byl pravděpodobně určen pro sošku nebo obrázek světce, dnes je však prázdný. Střecha je pokrytá šindelem. Nátěr a omítka památky jsou místy oprýskané. Kaplička byla zapsána do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 32669/5-18. Památkou je od 3.5.1963.

Ke kapličce se váže pověst o dívce, která si na žádost rodičů nechtěla vzít syna bohatého sedláka. Měla ráda chudého chasníka, kterého si chtěla vzít, ale její rodiče tomu bránili. Když zjistili, že s tímto chasníkem čeká dítě, prokleli ji a vyhodili z domu. Nebožačka chodila po vesnici a hledala střechu nad hlavou. Ve své těžké hodině se uchýlila pod lípu, kde porodila syna. Matka i dítě při porodu zemřely. Dlouhá léta v okolí lípy bylo slyšet kvílení a pláč matky i novorozence a řinčení řetězů. Vesničané poradili otci, aby vzal kletbu zpět a pod lipou nechal postavit a vysvětit kapličku. Tím byla kletba zrušena a zvuky ustaly.

(viz příloha č. 10)

Boží muka

Poloha: při silnici od obce k hradu

Vlastník: obec Frýdštejn

Popis: Pískovcová boží muka jsou umístěna na dvoudílném podstavci. Jedná se o kamenná sloupková muka, která jsou ukončena kamennou lucernou. Na podstavci je dobře čitelný nápis:

Obnoveno nákladem

Františka a Marie Millerových

z Friedsteina

r.1893

Památka je místy porostlá mechem, jinak je její stav dobrý.

(viz příloha č. 11)

4.9 Ondříkovice

Kaple Panny Marie

Poloha: nad domem č.3

Vlastník: obec Frýdštejn

Popis: Zděná kaplička lidového původu. Stavba má obdélný půdorys z pískovcových kvádrů, je obloukovitě zakončená. Má sedlovou střechu. Na střeše, která je kryta plechem je cibulovitá věžička se zvonkem. Nad vchodem je uveden rok vzniku 1861. Na východní stěně kaple je upevněn památník padlým v 1.světové válce. Střecha je místy porostlá mechem a zároveň je místy opadaná omítka a oprýskaný nátěr.

Kříž

Poloha: při silnici z Ondříkovic k Bartošově peci

Vlastník: soukromá osoba

Popis: Na pískovcovém podstavci je umístěn kovový kříž s kovaným korpusem Ježíše. Na přední straně podstavce je reliéf sv. Anny a pod ní je napsáno:

Maria

pomocnice

naše

Památka pochází z roku 1851. Kříž byl na soukromé náklady Dalibora Cidlinského v roce 2003 restaurován. Památka je v dobrém stavu. Nedostatkem je pouze uražená pravá ruka Ježíše na kovovém korpusu.

4.10 Sestroňovice

Pískovcový kříž

Poloha: na návsi u domu č.16

Vlastník: obec Frýdštejn

Popis: Na dvojitém kvadratickém soklu stojí hranolovitý dřík ukončený římsou s Božím okem a hlavičkami andělíčků. Nad ním je pískovcový kříž s ukřížovaným Ježíšem Kristem. Na podstavci jsou reliéfy Panny Marie, sv. Františka, sv. Josefa a sv. Floriána. Dílo pochází z poloviny 19. století a autorem je pravděpodobně Ignác Martinec, kameník ze Sestroňovic. Pískovcový kříž byl v roce 1937 obestavěn novodobou zděnou zvonicí, která je uvnitř modře vymalovaná. Před zvonicí se nachází kovový plůtek. Kříž je v dobrém stavu, ale zvonice má místy odlouplou omítku, místy porostlá a mechem a plůtek je rezavý.

4.11 Jenišovice

Obec Jenišovice je rozložena na mírném jižním svahu nad městem Turnovem. Nachází se 20 km od města Jablonec nad Nisou. Obec tvoří dvě části, Jenišovice s 640 obyvateli a Odolenovice se 160 obyvateli. Obec je charakteristická zdaleka viditelným barokním kostelem sv. Jiří, který ční na

vršku nad Jenišovicemi od roku 1744. První zmínky o obci pochází z 12. století, kdy Jenišovice patřily k Strahovskému klášteru. Po husitských válkách bylo roku 1436 celé jenišovické rychtářství přičleněno k panství Malé Skály a roku 1565 území připadlo k panství Hrubý Rohozec. K významným osobnostem obce patří např. Václav Kořátko, který byl v 19. století ředitelem Ústavu hluchoněmých v Praze. Na zdejších hřbitově jsou také pochovány významné osobnosti jako je např. profesor J. Pekař, selský osvícený písmák Josef Dlask z Dolánek, poslední ošetřovatelka K. H. Borovského Anna Vedralová aj.

Obec Jenišovice je výchozím bodem pro návštěvu turisticky zajímavých lokalit v okolí, které se nachází v okruhu cca 5km. Těmi jsou např. zámek Sychrov s chráněnou lipovou alejí Rohanka, zámek Hrubý Rohozec, hrad Frýdštejn, hrad Vranov-Panteon. Nedaleko cca 8 km se nachází atraktivní oblast Maloskalska se skalními masivy Panteonu, Suchých skal, bludiště Kalicha a pro milovníky vodní turistiky řeka Jizera. Snadno dostupné, pěšky, na kole nebo autobusem je město Turnov, které je východiskem do Českého ráje.



Obr. 6 – Kostel sv. Jiří v Jenišovicích

http://www.jenisovice.cz/obrazky/foto_obce/HPIM9543.jpg

Sloup se sochou Panny Marie

Poloha: na návsi v zahradě domu č. 6

Vlastník: soukromá osoba

Popis: Pískovcový sloup se sochou je umístěn na vysokém trojdílném podstavci, na jehož čtyřech stranách jsou vytesány nápisy. Na přední straně je nápis:

K větší cti

Matičky Boží

Marie Panny

Ostatní nápisy jsou špatně čitelné. Socha pochází z roku 1719. Sloup byl zapsán do státního seznamu nemovitých památek pod číslem 46261/5-44. Památkou je od 3. 5. 1963. Památka se nachází v dobrém stavu. K její kompletní restauraci došlo v roce 2002.

(viz příloha č. 12)

Socha sv. Václava

Poloha: v parku před kostelem, socha je směřována k hlavním dveřím kostela sv. Jiří

Vlastník: obec Jenišovice

Popis: Na pískovcovém obdélníkovém podstavci stojí sv.Václav, který v pravé ruce drží štít s orlicí a v levé kopí s praporem. Na přední straně podstavce nalezneme nápis:

Svatý Václave,

Vévodo České země

Oroduj za nás!

Sochu zhotovil sochař Josef Bílek z Hořic a byla slavnostně odhalena 17. 9. 1939. Socha byla postavena ze sbírek katolických občanů z Jenišovic.

(Kronika obce Jenišovice)

Socha i podstavec jsou pokryté mechem a některé části sochy poškozené.
(viz příloha č. 13)

Socha sv. Antonína Paduánského

Poloha: vpravo před hlavním vchodem do kostela sv. Jiří

Vlastník: obec Jenišovice

Popis: Pískovcová socha sv. Antonína Paduánského je v nadživotní velikosti na stupních a dvojdílném podstavci. Světec je mírně skloněn dopředu a v ruce drží Jezulátko. Po stranách spodního podstavce jsou vytesány obrazy ze života svatých. Vpředu se jedná o sv. Barboru, vpravo sv. Magdalénu, vlevo sv. Rodinu a vzadu sv. Jiří. Vzadu v spodní části podstavce je špatně čitelný nápis. Socha i podstavec jsou místy porostlé mechem.

(viz příloha č. 14)

5. Závěr

Kraj Jablonecka je vyhledávanou turistickou oblastí. Nabízí velké množství přírodních krás a historických památek. Cílem práce bylo zdokumentování drobných církevních památek na Jablonecku. Po 2. světové válce a následně totalitního režimu se moc lidí o tyto památky nestarali, byly v poničeném stavu. Záznamy v archivech a památkových ústavech byly ztraceny a tak k některým z těchto staveb je obtížné sehnat dokumentaci a dozvědět se tak o nich více.

V teoretické části jsou obecně popsány druhy a funkce drobných církevních památek, světci a jejich atributy. Dále historie dokumentování a dobová i současná periodika vztahující se k těmto stavbám. Pozornost je věnována i iniciativám a dobrovolnickým sdružením, která usilují o záchranu těchto památek. V teoretické části je zmíněn i současný Zákon o památkové péči.

Praktická část podrobně zachycuje drobné církevní památky Jablonecka. Popisuje jejich vlastníka, současný stav, přesnou polohu a často je doplněna zajímavostmi z kronik. Pro praktickou část byla použita nejen písemná dokumentace, ale také lidové vyprávění místních obyvatel a pamětníků. Praktická část je doplněna fotografickou přílohou.

Věřím, že daná práce zaujme a poslouží jako turistický průvodce pro širokou veřejnost. Z mé diplomové práce také mohou čerpat informace i vlastníci daných památek, kterým práce nabízí výčet možností, jak mohou získat dotace na opravy. Přála bych si, aby tyto drobné církevní stavby zůstaly zachovány pro další generace a přibývalo lidí, kterým osud těchto staveb není lhostejný.

Seznam použité literatury

BUKAČOVÁ, I, HÁJEK, T. *Příběh drobných památek*. Lomnice nad Popelkou: Česká komora architektů a Společnost pro krajinu, 2001 ISBN 80-900903-9-7

HALLAMOVÁ, E. *Světci*. Praha: Volvox Globator, 1996. ISBN 80-7207-028-2.

Kronika města Rychnova

Kronika obce Jenišovce

MUDROVÁ, I. *Kam značky nevedou a další náměty k výletům*. Praha: naklad. Lidové noviny, 2004.

NUSEK, J., SVOBODA, J. a kol. *Příběh kapliček*. 6. samostatná příloha čtvrtletníku Pod Bláníkem. Benešov: Podblanické ekocentrum českého svazu ochránců přírody Vlašim, září 2001. ISBN 80-86327-16-7.

POCHE, E. a kol. *Umělecké památky Čech A-Ž, I-IV*. Praha: Academia 1997-1982.

Rodinná kronika pana Demutha

ROZEHNALOVÁ, E., TOMÍČKOVÁ, M. a kol. *Církevní stavby*. Brno: Ústav územního rozvoje Brno, 1995.

SAMUELSON, P.A. NORDHAUS, W.D. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1995, ISBN 80-205-0494-X.

SCHEYBAL, J.V., BENEŠ, B., SCHEYBALOVÁ, J. *Památky Jablonecka*. Liberec: Severočeské muzeum, 1969. ISBN 80-86327-16-7.

SCHEYBAL, J.V., SCHEYBALOVÁ, J. *Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v severních Čech*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1985, ISBN 45-010-82.

ŠTOGROVÁ, J. *Kaplička na návsi, křížek v polích*. Česká Lípa: o.s. Drobné památky severních Čech, 2006. ISBN 80-239-7306-1.

TEICHMANN, B. *Opomíjené klenoty: drobné sakrální stavby v Poodří*. Ostrava: Společnost přátel Poodří, 2004. ISBN 80-239-4704-4.

URFUS, V., VÍT, J a WIESER, S. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997, ISBN 80-7203-157-0.

VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. České Budějovice: Dona, 2005, 96 s. ISBN 80-85463-03-2.

Seznam použitých internetových zdrojů

<http://daniz.webblast.cz/>

<http://data.czechtourism.com>

<http://drpalik.mistecko.cz>

<http://foto.mapy.cz>

<http://monumnet.npu.cz>

<http://rpg.webzdarma.cz>

<http://www.jenisovice.cz>

<http://www.mapy.cz/>

<http://www.npu.cz>

<http://www.pulecny.cz>

<http://www.radlo.cz>

<http://www.rychnovjbc.cz>

<http://www.u-lucie.cz>

<http://www.vzdelavanivcr.cz>

<http://zivotopisyonline.cz>

Přílohová část

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Sousoší Piety (Mšeno, Jablonec nad Nisou)
- Příloha č. 2 – Kaplička (Palackého, Jablonec nad Nisou)
- Příloha č. 3 – Křížový kámen (Jablonec nad Nisou)
- Příloha č. 4 – Železný kovaný kříž (Rychnov u Jablonce nad Nisou)
- Příloha č. 5 – Kaple Navštívení Panny Marie (Pulečný)
- Příloha č. 6 – Sousoší Piety (Klíčnov)
- Příloha č. 7 – Kaplička (Rádlo)
- Příloha č. 8 – Kříž (Rádlo)
- Příloha č. 9 – Kaple Sedmibolestné Panny Marie (Milíře)
- Příloha č. 10 – Kaplička Krista Trpitele (Frýdštejn)
- Příloha č. 11 – Boží muka (Frýdštejn)
- Příloha č. 12 – Sloup se sochou Panny Marie (Jenišovice)
- Příloha č. 13 – Socha sv. Václava (Jenišovice)
- Příloha č. 14 – Socha sv. Antonína Paduánského (Jenišovice)
- Příloha č. 15 – Mapa Jablonecka

Příloha č. 1 – Sousoší Piety (Mšeno, Jablonec nad Nisou)



Příloha č. 2 – Kaplička (Palackého, Jablonec nad Nisou)



Příloha č. 3 – Křížový kámen (Jablonec nad Nisou)



Příloha č. 4 – Železný kovaný kříž (Rychnov u Jablonce nad Nisou)



Příloha č. 5 – Kaple Navštívení Panny Marie (Pulečný)



Příloha č. 6 – Sousoší Piety (Klíčnov)



Příloha č. 7 – Kaplička (Rádlo)



Příloha č. 8 – Kříž (Rádlo)



Příloha č. 9 – Kaple Sedmibolestné Panny Marie (Milíře)



Příloha č. 10 – Kaplička Krista Trpitele (Frýdštejn)



Příloha č. 11 – Boží muka (Frýdštejn)



Příloha č. 12 – Sloup se sochou Panny Marie (Jenišovice)



Příloha č. 13 – Socha sv. Václava (Jenišovice)



Příloha č. 14 – Socha sv. Antonína Paduánského (Jenišovice)



Příloha č. 15 – Mapa Jablonecka

